

Краснікова Л. І., Подвисоцька Т. О., Осінкіна О. С.

АНАЛІЗ ЗАЛЕЖНОСТІ МІЖ ФАКТОРОМ ЗДОРОВ'Я ТА ДОХОДАМИ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ НА МІКРО-РІВНІ

Проведено аналіз впливу здоров'я і різних його складових на доходи населення України і здійснено емпіричний аналіз на мікрорівні. Для проведення дослідження використовувалась база даних «Ukrainian Longitudinal Monitoring Survey». Доведено значний вплив фактору здоров'я на доходи населення в Україні.

Ключові слова: дохід, фактор здоров'я, база даних «Ukrainian Longitudinal Monitoring Survey».

Матеріал надійшов 04.04.2012

УДК 336. 71 (477)

Кузьменко В. П.

ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті проаналізовано та обґрунтовано інноваційні пріоритети соціально-економічного розвитку України. Дано комплексну оцінку процесів модернізації національної економіки на шляху подолання фінансово-економічної кризи.

Ключові слова: інноваційні пріоритети, модернізація, фінансово-економічна криза.

За теорією зміни техніко-економічної парадигми (ТЕП), створеною Крисом Фріменом, Карлотою Перес і Дж. Досі у 70–80-х рр. ХХ ст. [8], і теорією технологічних укладів (ТУ), розробленою Сергієм Глазьевим [1] в СРСР наприкінці його існування, після «технологічного пату» Герхарда Менша [9] кластер базисних інновацій формує новий цикл економічного розвитку за Йозефом Шумпетером [10]. Ще за першою «емпіричною правильністю» «довгих хвилях» Кондратьєва [3] він вже формується в сучасній кризовій економіці, для якої необхідно визначити пріоритети її розвитку. Визначаючи пріоритети соціально-економічного розвитку, дуже важливо обґрунтувати ієрархію галузей господарства та промисловості за певними ознаками їхньої значущості. Відповідно до міжнародної класифікації усі галузі економіки можна поділити на чотири групи за мірою їх інноваційності [2]. До першої, високотехнологічної групи належать галузі з високою мірою інтенсивності науково-дослідних та досвідно-конструкторських робіт (НДДКР), де співвідношення витрат на дослід-

дження і розробки до об'ємів продажів перевищує 5 %: фармацевтика і біотехнологічна промисловість, виробництво медичної техніки і надання медичних послуг, комп'ютерне і телекомунікаційне устаткування, а також комп'ютерні послуги, що сприяють розвитку економіки знань.

До другої групи середньо-високотехнологічних галузей належать: електронна промисловість, автомобільна індустрія, аерокосмічна промисловість, загальне машинобудування, хімічна промисловість, виробництво товарів тривалого користування для домашніх господарств. Тут співвідношення витрат на НДДКР до обсягів продажу коливається вже у межах від 2 до 5 %.

Група середньо- та низькотехнологічних галузей – харчова промисловість, виробництво нафтогазового устаткування, електроенергетика, галузі туризму і фіксованого зв'язку, співвідношення витрат на НДДКР до обсягів продажу у яких становить 1–2 %.

Нарешті, остання група низькотехнологічних галузей зі співвідношенням витрат на НДДКР до

обсягів продажу менше 1 % – це нафтогазова промисловість, металургія, будівництво і виробництво будівельних матеріалів, торгівля, транспорт, гірничодобувна промисловість. На жаль, саме частка останніх переважає у структурі продукції національного виробництва України, визначаючи й певні можливості її експортної спроможності.

Для забезпечення найбільш значного впливу на національну економіку доцільно використати ефекти від активізації «точок» зростання, яких не повинно бути багато, але саме вони спрямовані на те, щоб допомогти витягнути українську економіку з глибокої кризи. Серед таких галузевих «точок» росту слід назвати аерокосмічну галузь та інші підгалузі оборонно-промислового комплексу (ОПК), в яких Україна і сьогодні за своїм конкурентоспроможним науково-технологічним потенціалом поки що входить до першої десятки країн світу. І завдяки цим галузям можливо зміцнити вітчизняний експортний потенціал продукції з великою часткою доданої вартості, залучивши до її комплексного виробництва відповідні підгалузі металургійного та машинобудівного комплексів, що забезпечать вчасне та якісне виконання замовлень та угод, укладених із різними країнами світу. Дуже важливо відпрацювати фінансово-економічний механізм, щоби валюта, зароблена українськими компаніями на продажах цієї продукції, поверталася в Україну, а не залишалась у різних офшорах світу.

Другою такою «точкою» росту слід назвати фармацевтичну галузь, яка має виконати як функцію імпортозаміщення, так і соціальну функцію створення в Україні потужностей для виробництва дешевих дієвих ліків. Адже загальновідомим є той факт, що закуплені за кордоном ліки мають в Україні страшні спекулятивні накрутки (на порядок), що зробили їх абсолютно недоступними для основної маси пенсіонерів, що живуть на межі бідності, а точніше, виживають, унаслідок чого в Україні один з найбільших у світі рівнів смертності населення та найменших – тривалості життя, зокрема чоловіків.

Враховуючи необхідність створення в Україні Національної інноваційної системи (НІС) [4], третьою такою «точкою» росту слід назвати енергозбережні технології із застосуванням альтернативних нафтогазовим джерел енергії та галузі нано- і біотехнологій. Вони мають стати двигуном розвитку нового технологічного укладу, також необхідно створити сприятливі умови для їхнього прискореного розвитку на шляху інноваційного прориву економіки.

Біотехнології взагалі відіграють важливу роль у розвитку галузей АПК, які є окремою четвертою і, можливо, головною «точкою» росту, значення якої дуже зросло в умовах світової

продовольчої кризи. А найкращі в світі українські чорноземи, працелюбні українські селяни і впровадження сучасних біотехнологій мають забезпечити високі темпи зростання валової продукції сільського господарства, що були рекордними у 2011 р., особливо в галузях рослинництва, комбікорми від якого допоможуть прискореному зростанню тваринництва. При цьому необхідно концентрувати увагу на створенні відповідної інфраструктури АПК (перш за все, елеваторів, овочесховищ, сільських доріг тощо), відсутність або низький рівень якої ще за радянських часів щорічно призводила до величезних втрат врожаю.

Іншими словами, застосування програмно-цільового підходу передбачає розробку заходів і механізмів на усіх етапах реалізації розробленої державної програми, зокрема й такому важливому для АПК секторі створення відповідної транспортно-збутової інфраструктури, що забезпечить вчасну доставку, зберігання й переробку зібраного підгалуззями рослинництва врожаю, сучасну техніку для обробки землі та збору врожаю а також збут виробленої продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках.

У зв'язку з підготовкою до Євро-2012 віцепрем'єр-міністр України, міністр з питань інфраструктури Борис Колесніков, виступаючи в польському місті Сопоті перед учасниками бізнес-форуму, який проходив у рамках саміту Східного партнерства, заявив, що «Україна повинна зосередити свою увагу на чотирьох пріоритетах розвитку економіки: енергозбережних технологіях, машинобудуванні, сільському господарстві та розвитку туризму». Тільки замість відновлення фармацевтичної галузі, він пропонує розвиток туризму, для якого у процесі підготовки до Євро-2012 створюється підґрунтя за рахунок розбудови інфраструктури транспортних коридорів та готелів. Дійсно, цю галузь можна додати, не викреслюючи з кола пріоритетних і фармацевтичну галузь. Що ж до енергозбережних технологій та машинобудування, то розвинути потрібно саме пріоритетні інноваційні галузі, в яких Україна може бути спроможною.

Слід зазначити, що більшість цих галузей вже стали пріоритетними у 2011 році завдяки впровадженню Податкового кодексу України [5]. У ньому тимчасово до 1 січня 2020 року, тобто на 10 років, звільняються від оподаткування прибутки багатьох підгалуздей економіки:

- виробників біопалива;
- підприємств, що виробляють електро- і теплоенергію з використанням біопалива;
- виробників машин і устаткування, які споживають біопаливо;
- з готельних послуг готелів категорій «5», «4» і «3» зірок;

- підприємств легкої промисловості, окрім тих, що працюють на давальницькій сировині;
- підприємств електроенергетики від продажу електроенергії, виробленої з поновлюваних джерел енергії;
- підприємств суднобудівельної галузі;
- підприємств літакобудівної галузі;
- підприємств машинобудування для агропромислового комплексу.

Таким чином, майже усі галузі, вказані Борисом Колесніковим як пріоритетні, мають пільгу – неоподаткування їхнього прибутку протягом 10 років. Поряд з ними, по суті як пріоритетні, таку саму пільгу мають суднобудівельна галузь та легка промисловість, за винятком підприємств, які працюють на давальницькій сировині. Водночас такої пільги для пріоритетного розвитку не має фармацевтична галузь та безпосередньо сільське господарство, яке в усьому світі дотується державою, хоча машинобудування для АПК має можливість знизити ціни на його продукцію за рахунок вказаної пільги. До речі, нещодавно прем'єр-міністр України Микола Азаров звернув увагу на проблеми фармацевтичної галузі й дав завдання розробити інвестиційні проекти і будівництво п'яти потужних фармацевтичних підприємств в Україні рівня київської фармацевтичної фірми «Дарниця».

Важливу роль у структурній перебудові економіки України відіграє її модернізація, проголошена як ключова у президентській програмі. Згідно з Міжнародною енциклопедією суспільних наук, *«під модернізацією економіки розуміється процес суспільних перетворень, в результаті якого мени розвинуті суспільства набувають характерні риси більш розвинутих суспільств»*. У Новій Британській енциклопедії ця категорія визначається як *«трансформація в цивілізацію економічного типу шляхом індустріалізації, політичних та соціальних змін через формування світського суспільства (секуляризацію)»*. При цьому як інструменти модернізаційної політики розглядається не тільки індустріалізація в промисловості, а й удосконалення виробничої, наукової, інформаційної і комунікаційної та соціальної інфраструктури суспільства, підвищення конкурентоспроможності АПК, культурно-гуманітарна революція, урбанізація населення тощо [6].

Державна активність, особливо на початку процесу модернізації, має бути масштабною та комплексною. Немає жодного випадку навіть у таких супердержавках, як США та Японія, коли інновації створювалися і реалізовувалися тільки на основі приватної ініціативи. Врахування досвіду модернізації господарств різних країн має допомогти й Україні у процесі модернізації її економіки.

Оцінюючи економічний розвиток будь-якої країни, доцільно порівнювати його з рівнем інших країн, насамперед найбільш розвинених. Важливим показником є динаміка зміни її відстані до певної світової технологічної межі. Ця відстань визначається різницею в ефективності технологій у цій країні та у найбільш розвинених країнах. Найпростіше близькість до світової технологічної границі можна оцінити як відношення ВВП країни, з урахуванням паритету купівельної спроможності (ПКС) національної валюти, на душу населення до аналогічного показника, наприклад, для США. Якщо це відношення зростає з часом, то країна дійсно доганяє розвинуті країни.

Є науково-практичні підвалини для висновку, що з наближенням до світової технологічної межі абсорбційна здатність країни падає, а інноваційна – зростає. Ця гіпотеза явно чи неявно використовується в теоретичних моделях і підтверджується емпіричним аналізом [7]. Причин для цього може бути багато. По-перше, в розвинутих країнах краще захищені права інтелектуальної власності. По-друге, там краще розвинута інфраструктура та інститути, що сприяють інноваціям. По-третє, в розвинутих країнах у середньому вище рівень людського капіталу, котрий більше впливає на інноваційну здатність, аніж на абсорбційну. Внаслідок сильної кореляції цих факторів з відстанню до технологічної межі їх можна розглядати разом як агрегований фактор, що впливає на ці здатності країни.

Досі серед учених триває суперечка: що важливіше – спочатку зробити «ідеальною» державу, котра потім змогла би бути активним суб'єктом модернізації, чи починати модернізацію за слабких якостей держави. Поки ще є залишки пострадянського науково-технічного потенціалу, їх потрібно терміново задіяти, вибрати пріоритетні напрями інноваційного розвитку, активно їх фінансувати. Це має бути взаємне доповнення різних політик: інноваційної, структурно-інвестиційної, грошово-кредитної, податково-бюджетної, зовнішньоторгівельної. Потрібно спробувати наблизитися до світових стандартів, починати серійний випуск конкурентоспроможних готових виробів хоча б у деяких виробництвах. Ці два процеси – модернізація та удосконалення державних інститутів в інноваційному напрямі – доцільно об'єднати і проводити одночасно.

Приватні інвестиції мають поступово витіснити державні, але це може статися тільки в сприятливому ринковому середовищі. Його відсутність багато в чому й зумовила той факт, що будівництво об'єктів інфраструктури для проведення в Україні Євро-2012 відбувалось переважно за рахунок державних інвестицій, хоча спочатку були великі сподівання на приватний біз-

нес. Наша біда в тому, що в країні наразі немає попиту на інновації, тому що порушена промислова база. А ті, що функціонують в Україні переважно не мають інновацій. Бізнес починає займатися ними тільки тоді, коли знає, що у нього є потужні, наполегливі конкуренти і якщо він не впроваджуватиме нові технології, удосконалюватиме постійно свої продукти, їх просто перестануть купувати. Так відбувається в усьому світі. Це дуже серйозне, комплексне та унікальне завдання, що стоїть нині перед державою, – стимулювати виробництва, які мають потребу в інноваціях, створювати умови для розвитку конкурентного середовища.

Успіх політики залучення передових технологій із розвинутих країн залежить від абсорбційної здатності країни – вміння розпізнавати дійсну цінність нової зовнішньої інформації, опанувати нею та застосовувати для комерційного використання, як це зробила Японія в 50–60-ті роки ХХ ст. Підвищення абсорбційної здатності країни, що наздоганяє розвинуті держави, потрібно для її розвитку та наступного переходу до інноваційного розвитку.

У часи кризи зростає роль заощаджень населення, що інвестують національну економіку. У цей скрутний час для збільшення в Україні заощаджень потрібно не обкладати додатковими поборами представників малого бізнесу та зубожілих пенсіонерів, а проводити публічні кампанії та економічні заходи, спрямовані на дестимулювання демонстративного споживання предметів розкоші, VIP-автомобілів і сучасних майже царських маєтків олігархів та інших представників великого бізнесу, в тому числі бездуховного шоу-бізнесу, що, за влучним визначенням засновника теорії інституціоналізму в економічній науці Торстейна Веблена, і складають клас «дозвільних марнотратів». До цих заходів належать впровадження прогресивних податків на доходи та майно фізичних осіб високого статку, тобто податків на багатство, а також велике мито на імпорт предметів розкоші. Разом з тим доцільно розширити й пільгове оподаткування доходів, що спрямовуються на реінвестування реальної інноваційної економіки.

Список літератури

1. Глазьев С. Ю. Экономическая теория технического развития / С. Ю. Глазьев. – М. : Наука, 1990. – 232 с.; Длинные волны : НТП и социально-экономическое развитие / [С. Ю. Глазьев, Г. И. Микерин, П. Н. Тесля и др.]. – Новосибирск : Наука. Сиб. отд-ние, 1991. – 224 с.; Глазьев С. Ю. Теория долгосрочного технико-экономического развития. / С. Ю. Глазьев – М. : ВладДар, 1993. – 310 с.
2. Иванова Н. И. Национальные инновационные системы / Н. И. Иванова. – М. : Наука, 2002. – 244 с.
3. Кондратьев Н. Д. Большие циклы конъюнктуры / Н. Д. Кондратьев // Вопросы конъюнктуры. – 1925. – Вып. 1. – Т. I. – С. 28–79; 2-е изд. : Кондратьев Н. Д. Избранные сочинения / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1993. – С. 24–83; Большие циклы экономической конъюнктуры. Доклад в Институте экономики 6 февраля 1926 г. // Кондратьев Н. Д. Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – С. 172–226.
4. Національна інноваційна система України : проблеми і принципи побудови (укр. і англ. мовами) / І. П. Макаренко, П. М. Копка, О. Г. Рогожин, В. П. Кузьменко. – К. : ІПНБ, 2008. – 520 с.
5. Податковий кодекс України. – Харків : Фоліо, 2011. – 271 с.
6. Рязанов В. Т. Экономическое развитие России. Реформы и российское хозяйство в XIX–XX вв. / В. Т. Рязанов. – СПб. : Наука, 1998. – 790 с.
7. Стратегия модернизации российской экономики / под ред. акад. РАН В. М. Полтеровича ; [Н. А. Волчкова, И. А. Денисова, А. М. Каминский, В. М. Полтерович и др.]. – СПб. : АЛЕТЕЙЯ, 2010. – 424 с.
8. Mensh G. Stalemate in Technology : Innovation Overcome the Depression / G. Mensh. – Cambridge, Mass., 1979.
9. Scumpeter J. Business Cycles : A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process / J. Scumpeter. – N. Y. – L., 1939.

V. Kuzmenko

PRIORITES OF SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

In the article to analysis and confirmis the author innovation prioretas of social-economic development of Ukraine. Complex evaluate of the process to modernization of the national economics on the way finance-economic crisis overcoming.

Keywords: innovation prioretas, modernization, finance-economic crises.

Матеріал надійшов 13.04.2012